

RAYMUND REYES

Si Raymund P. Reyes ay kasalukuyang nakatira sa Ottawa kung saan siya ay nagtuturo ng English sa Algonquin College. Ang kaniyang mga akda ay kasama sa mga antolohiyang Philippine Speculative Fiction X, Science Fiction: Filipino Fiction for Young Adults, On the Back of a Motorbike: Stories and Poems from Southeast Asia, Baklas: Antolohiya ng mga Radikal na Kuwentong Pambata, at Mga Piling Dula Mula sa Virgin Labfest: Ikatlong Antolohiya.

ISANG ARAW SA MRT

Laking tuwa ko nang makahanap ako ng bagong trabaho sa Ortigas, ilang metro lamang ang layo mula sa estasyon ng MRT. Sa isip ko, dahil sasakay ako ng tren pagpasok at pag-uwi araw-araw, hindi ko na kailangang mag-alala sa trapik. Walang trapik sa tren. May sariling riles itong tinatahak sa kahabaan ng kalye ng EDSA. Sa bandang Intramuros ako dating namamasukan kung saan animo'y naglalakad ang dyip kapag binabagtas na nito ang España Boulevard at Quiapo tuwing rush hour o oras ng pasukan ng mga estudyante at empleyado sa umaga at uwian tuwing hapon. Pero kapag MRT ang sasakyan ko, mahaba na ang tatlung minuto at nasa opisina na ako.

Isang Lunes ng Mayo ang unang araw ng aking pasukan. Linggo pa lamang ay nagpunta na ako sa estasyon ng MRT para bumili ng Beep card, iyong access card na ginagamit pang-swipe para makapasok sa sakayan ng tren. Sabi ko sa sarili, kung araw-araw din lang akong sasakay ng tren, mas mainam nang meron ako nitong card nang sa ganoon ay hindi ko na kailangang pumila para magbayad ng pamasaha sa tuwing bago ako sasakay ng tren. Mas makatitipid ako ng oras. Iyong ilang minuto na ipampipila ko sa

pagbili ng tiket, maidadagdag ko sa oras ng tulog ko.

Alas nuwebe ang oras ng pasukan dito sa bago kong trabaho, medyo atrasado na kung ikukumpara sa dati kong alas siyete ng umaga. Sa katunayan, isa ito sa mga dahilan kung bakit ko tinanggap ang trabaho. Hirap akong matulog nang maaga sa gabi at karagdagang parusa ang paggising nang mas maaga pa sa tandang. May mga araw na pakiramdam ko isa akong zombie na ang tanging iniisip sa trabaho ay mairaos ang araw para makauwi na at makatulog. Hikab ako nang hikab maghapon. Pero sa bago kong trabaho, hindi ko na kailangang gumising nang maaga. Hindi na ako makikisabay sa pasukan ng nakararami, hindi pa susuong sa gitgitang trapik ang aking sasakyan.

Dahil unang araw, naisipan kong pumasok nang maaga at magpa-impress sa aking magiging boss—kahit pa man alam kong dadalo lang naman ako sa isang maghaponing orientation kasabay ng iba pang mga bagong empleyado ng kumpanya. Alas-otso ng umaga nang dumating ako sa bungad ng North Avenue Station ng MRT. Laking gulat ko nang tumambad sa akin ang isang napakahabang pila na ilang metro ang haba sa gilid ng bangketa na nang sundan ko ng tingin ay papasok at paakyat ng hagdan, hanggang sa taas na apat na palapag ng gusali kung nasaan ang mismong sakayan ng tren. Pinili kong sa North Edsa Station sumakay kahit mas malapit ang aking tinitirhan sa Quezon Avenue Station dahil akala ko mas madaling makasakay kapag doon ka papanhik sa pinakaunang estasyon ng tren kung saan walang laman at magsisimula pa lamang ang tren sa biyahe nito. Pero mukhang lahat ng pasahero ay katulad ko ang inisip. Hindi lamang iisa ang ga-anaconda na pila kundi apat! Dalawang pila ang nagmumula sa sakayan sa itaas, pababa ng hagdan, hanggang sa pinakaunang palapag, at abot sa bangketa palabas ng bungad ng estasyon. May dalawa pang pila sa tapat ng kalsada kung saan may pasukan rin paakyat ng estasyon. Silang apat, kilo-kilometro ang haba kung pagsasama-samahin. Libo-libong pasaherong nakapila at naghihintay. Parang pila sa takilya ng tumabong pelikula. Ang mas mainam lamang sa sinehan, eksayted kang pumipila dahil gusto mong mapanood ang pelikula o iyong iniidolo mong artista. Pero sa MRT, hindi mo ninanais na mag-antay at pumila para lang makasakay ng tren. Pandagdag pa sa hirap ang mainit na araw lalo na sa bandang walang lilim. May mga pasaherong nakabukas ang

payong. May mga pinapaypayan ang sarili o tinatakpan ang mukha gamit ang dalang bag o notebook. May iba namang tila nasanay nang nakabilad sa araw umagang-umaga at hindi na alintana ang tagaktak ng pawis sa noo o namamasang likuran at kili-kili. Ako man ay pinagpapawisan na noon. Bilasa na ang pakiramdam hindi pa man nakapagsisimula sa trabaho. May libreng pa-wifi ang MRT kaya abala ang marami sa kanilang cellphone. Ganun pa man, hindi sulit sa aking palagay ang libreng wifi kapalit ng nasasayang na oras sa pila na ipinandagdag ko na lang sana sa aking tulog.

Hindi sa wala akong kaalam-alam sa mga pagdurusa ng mga sumasakay ng MRT. Nababasa sa diyaryo at napapanood ko rin sa TV ang tungkol sa mga reklamo ng mga pasahero ng tren. Pero matagal-tagal na bago ako huling nakasakay ng MRT. Nadadako lamang ako sa bandang EDSA kapag kinakailangang magpunta ng mall, at dyip o taxi ang sinasakyan ko sa mga pagkakataong iyon. Naiisip ko pa lang kasi ang taas ng aakyating hagdan para makarating sa estasyon, mas ninanais ko na lamang ang maghintay sa labas ng bahay at magpapara sa dadaang dyip o taxi. At kapag hindi ka mismo sumasakay ng tren at hindi ka biktima ng mga abala at kunsumisyong dulot nito, medyo wala kang pakialam. Pagkatiklop ng diyaryo at pagkapatay ng telebisyon ay tila naglalaho na rin ang mga karanasan sa balitang iyo lamang nabasa o napanood. Nagiging totoo at dama ang masasamang balita sa diyaryo at telebisyon kapag sa iyo mismo nangyayari ang mga ito.

Mabilis namang umuusad ang pila kapag may tren na dumarating at nagbubukas para pasakayin ang mga pasahero, pero parang hindi rin ito maramdaman dahil sa laksa ng mga bagong pasahero na patuloy na nagsisidatingan. Mas marami pa yata ang dumarating kesa nababawas sa tuwing may bagong tren na nagpapasakay. Siguro, katulad ko, ang mga taong ito ay niloloko rin ang mga sarili na mas mainam ang sumakay ng MRT dahil walang trapik at mas mabilis silang makararating sa kanilang paroroonan.

Apatnapung minuto ang ipinag-antay ko mula sa pagpila hanggang tuluyang makapasok sa tren. Labinlimang minuto naman ang itinagal ng biyahe ko hanggang makarating ng Ortigas Station. Pakiramdam ko nagoyo ako. Parang noong pumila ako ng halos isang oras para makasakay sa roller

coaster sa Disneyland pero hindi naman umabot ng sampung minuto ang buong karanasan ng pagsakay. Pero may hatid naman na tuwa ang roller coaster sa Disneyland. Ang MRT, wala. Maiinis ka lang. Hindi pa ako nakaupo. Mala-sardinas kasi ang siksikan sa loob. Hindi umandar ang tren hangga't mahuhulugan pa ng karayom ang espasyo sa loob ng bagon. Ilipin mo pa ang mga babae, matatanda, o may kapansanan na nakikihalubilo kahit pa man may sariling bagon doon sa unahan na sadyang nakalaan para sa kanila. Pero naisip ko rin, siguro dahil siksikan din sila roon at hindi rin sila makapuwesto lalo na kung hindi ka pa masyadong matanda o hindi masyadong halata ang iyong kapansanan. Siguro ang mga pasahero doon may parang kumpetensiya kung sino ang mas matanda, mas mahina, o mas may malalang karamdaman para magkaroon ng karapatang maupo.

Sa sobrang siksikan sa loob ng tren, hindi mo na kailangang humawak sa rehas na nakakabit sa kisame. Hindi ka matutumba o mabubuwal sa galaw at alog ng umaandar na sasakyan dahil tiyak mayroong sasalo o masasandalan na kapwa pasahero. Ang init pa sa loob. Mukhang may aircon naman pero hindi lang ramdam dahil sa kapal ng tao. Kung nawalan ka na ng pakialam sa basang likod dahil sa pawis kaninang pumipila ka lamang, nawawalan ka na rin ng pakialam sa nagugusot mong damit sa loob ng tren. Ito siguro ang dahilan kung bakit ang ibang pasahero ay nakapambahay o nakapanloob na suot lamang. Pagdating sa kanilang opisina ay saka na lang sila magbibihis. At habang humihinto ang tren sa bawat estasyon ng ruta nito, hindi na rin ako makaramdam ng habag sa mga nakapila sa labas ng estasyon na abot hanggang sa bangketa, sa mga umaasang makapapasok para lamang madismaya dahil wala na ngang espasyo pa sa loob para pagkasyahin ang lahat ng gustong sumakay.

Nang tumigil ang tren sa Cubao Station at magbukas ang pintuan, tulakan ang mga pasahero. May isang mamang nagpupuputok ang butsi nang makapasok na sa loob dahil tinulak daw siya nung ale na kasunod niya sa pila. Ang depensa naman ng babae, kaya daw niya naitulak iyong mama dahil nakakapit daw ang huli sa pintuan ng tren. Sadyang hinaharangan daw ng lalaki ang pintuan para hindi na makapasok iyong iba. Ang sagot naman ng mama, kapag hindi raw siya kumapit, matutumba siya sa tindi ng tulakan sa likod niya. Pero humirit ulit ang ale. Iyong lalaki raw ang mali.

Dapat daw hindi hinarangan ng mama iyong pintuan dahil maghihintay na naman silang mga naiwan sa susunod na tren na kaytagal pa naman kung dumating. Dagdag pa niya, dapat pinagbibigyan ang babaeng may edad na katulad niya bilang respeto na lamang. Pero nagkamali ang ale sa akalang mapapahiya niya ang lalaki sa kaniyang sinabi. Ang sagot ng lalaki, dapat daw nag-taxi na lang iyong maarteng babae kung hindi rin naman nito kayang makipaggitgan sa MRT.

Umabot ng mga limang minuto at palakas nang palakas ang boses ng dalawa habang patuloy ang takbo ng tren. Kundi dedma ay napangiti na lamang sa sagutan ng dalawa ang mga pasaherong kasama ko. Manhid na rin yata sila sa ganitong drama. Iba't ibang eksenang ganito ang kanilang nasasaksihan sa loob ng sasakyan sa buong buhay nila bilang pasahero ng MRT. Ako naman, nai-stress na hindi pa man nagsisimula ang una kong araw sa trabaho.

Hindi ako nahuli sa oras ng pasukan—ng dalawang minuto (at iyon ay dahil pa sa tinakbo ko na mula sa estasyon ng tren papuntang opisina).

Kung akala ko na sukbulan na ang makipagbuno sa MRT sa rush hour tuwing umaga, mas malala pa pala sa uwian. Imbes na dumiretso sa estasyon ng tren pagkauwian ko ng alas sais, nagliwaliw na muna ako ng konti sa mall. Katuwiran ko, kapag alas-siyete na ako sumakay, nakauwi nang lahat ng mga nag-oopisina. Hindi na masyadong siksikan. Mali ulit ako sa aking hinuha.

Ang Ortigas Station ay nasa kalagitnaan ng ruta ng MRT. Ibig sabihin, bago pa makarating ang tren sa aking estasyon, marami na itong dinaanan, katulad na lamang ng Ayala Station kung saan libo-libong mga nagtatrabaho sa Makati ang pauwi papuntang dakong hilaga ng Kamaynilaan. Sumasakay ang mga ito ng MRT para makarating ng North EDSA kung saan sasakay ulit sila ng bus, dyip, o FX bago tuluyang makarating sa kani-kanilang paroroonan. Samakatuwid, pagdating ng Ortigas Station, puno na ang tren, iilan lamang ang bababa, na ang ibig sabihin, konti lamang ang makasasakay. At ang haba pa nga rin ng pila ng pasahero pagdating ko ng bandang alas siyete ng gabi, na lalo pang humahaba dahil kokonti lang ang nababawasan sa pagdating ng bawat tren. Dagdag pa ang matagal na pagitan ng bawat tren: mga sampu hanggang labinlimang minuto.

Habang patuloy na humahaba ang pila at oras ng paghihintay, nararamdaman ko ang bagot ng mga pasahero sa kanilang pagkakatayong hindi mapakali, mga buntong-hininga ng pagkakunsumi, madalas na pagtingin sa orasan, at paghaba ng leeg habang dinudungaw ang dakong-paroon kung saan lumiliko ang riles, na para bang sa pagtitig nang matalim sa malayo, mapalilitaw nila ang tren. Abala man ang iba sa pagkalikot ng kanilang cellphone o pakikipag-usap sa mga kasama, alisto ang lahat sa posibilidad na paparating na ang susunod na tren, lalo na iyong mga nasa unahan na ng pila. Parang isang kumpetisyon din kasi ang pagsakay ng tren. Kahit nasa unahan ka na ng pila, hindi ito garantiya na pasok ka na sa susunod na biyahe. Maaari kang maunahan ng katabing pila, malusutan ng nasa likuran mo, o maitulak sa tabi dahil lalamya-lamya ka. Kaya't habang nasa pila, kinakailangang alerto ang pasahero, handang manulak o matulak, at matutong manindigan sa kaniyang lugar sa pila.

Sa hapong iyon, tatlumpung minuto ang inabot bago ako tuluyang nakasakay ng tren. Nakapasok lang din ako dahil tinulak ako ng nasa likuran ko. Nag-atubili kasi muna akong humakbang papasok ng pintuan dahil walang bumaba at wala akong makitang espasyo para ipagsiksikan ko ang aking sarili. Himalang napagkasiya rin ako at may tatlo pa ang nakapasok maliban sa akin.

Pero habang ako ay nasa loob na, nakita ko ang isang babae na hindi pinalad makapasok. Nagsisisigaw siya, may pinabababang pasahero. Naagawan daw siya ng puwesto noong isang pasahero. Isang mama ang biktima ng kaniyang pagngingitngit, nakatayo sa gilid ng pintuan at mahigpit na nakakapit sa kisame ng tren dahil kapag bumitaw siya ay matitilapon siya palabas. Dumagdag pa sa kaniyang nakahihiyang kalagayan ang panawagan sa public address system. Maaantala raw ang biyahe dahil nagkaroon ng kaunting aberya sa susunod na estasyon iyong naunang tren at hindi pa nakaaalis. Kaya patuloy ang ale sa pagkastigo sa pobreng mama.

Pero mukhang nawawalan (o nababawasan) ka na ng hiya kapag ikaw ay regular nang sumasakay ng MRT. Walang pasahero na sumaway sa babae o nagtanong sa lalaki kung ano ang masasabi nito sa akusasyon ng aleng kaharap at nagngangalit. Mayroong nangingiti sa ma-eskandalong

babae. Ang iba naman ay nakabaling ang atensyon sa kanilang cellphone. Siguro iniintindi na lamang nila ang nararamdaman ng sino man sa dalawa: iyong nang-agaw at inagawan. Siguro minsan sa buhay nila bilang pasahero ng MRT, naranasan na rin nilang maging iyong ale na naagawan ng pagkakataong makauwi nang mas maaga, at iyong mama na nakuhang mang-isa ng kapwa dulot ng desperasyon na makauwi nang mas maaga.

Hindi lamang hiya, nawawalan na rin ng dignidad ang isang indibidwal kapag nasa loob na siya ng tren. Sa gitna ng gitgitan, nadidikit ang iba't ibang parte ng aking katawan sa ibang mga pasahero. Sa bawat uga, liko, akyat, baba, at antal ng tren, nararamdaman ko ang mga puson, puwet, hita, tuhod, beywang, balakang, siko, at braso. At kung hindi man nadidikit, nararamdaman ko ang init mula sa mga balat, naamoy ang mga hininga, natuyong pawis o pabango, at naririnig maging tibok ng mga puso. Ganun katindi ang siksikan sa loob. Ang mga pasahero ng MRT, nabuburo sa malansang hangin ng hininga at pawis.

Ang MRT ay hindi para sa mahihina ang puso. Kapag ikaw ay nakatayo sa sakayan sa gilid ng riles at nakaabang sa pintong magbubukas, para kang tagabantay ng goal sa larong soccer, handang ipaglaban ang iyong posisyon dahil ang lahat ng nakapaligid sa iyo ay handa kang unahan — maaaring ipinagdarasal pa ng iba ang iyong pagkabigong makasakay. Ang MRT ay hindi para sa maaarte at may claustrophobia o takot sa masisikip na lugar. Masikip sa loob ng tren. Maaari kang pumikit at magkunwaring nasa ibang lugar na mas malawak at kaaya-aya, o upang maibaling ang pansin, magsimulang magbilang mula nang ika'y sumakay hanggang sa makababa ka sa iyong paroroonan at makalaya sa iyong pagkakakulong sa gitna ng naggigitgitan mga katawan ng tao. Pero hindi mo maikakatwa ang mga balikat, siko, balakang, at iba pang bahagi ng katawan na dadampi o didiin sa iyo habang patuloy na gumagalaw ang tren, at ang makapal na hangin sa loob na nagpapahirap sa iyong huminga nang maayos.

Nakapaskil sa loob ng tren na magbigay-daan daw sa mga pasaherong may edad, may kapansanan, buntis, at may dala-dalang bata. Pero ang MRT ay hindi para sa sinuman sa mga ito. Maging sila ay kailangang maghintay sa pila sa elevator paakyat. May pagkakataon pang nasisira ang elevator kung kaya't pipilitin pa rin ng sinumang matapang o may kakayanan

pa sa mga taong nabanggit na akyatin ang ilang palapag ng hagdanan makasakay lamang sa tren. Isa pa, mukhang may mga pasaherong wala namang kapansanan ang natutong dumiskarte at abusihin ang pribilehiyo. Habang nakatayo sa pila ay napansin ko ang ilang pasaherong dumidiretso na lamang sa security guard. May ipinapakitang ID o kapirasong papel, tsaka papapasukin na agad sa loob ng sakayan. Tinanong ko iyong security guard kung ano iyong ipinapakita ng mga espesyal na pasaherong hindi naman matanda o buntis pero hindi na kinailangang pumila katulad naming karaniwang pasahero. Ang sabi niya, iyong papel daw ay pirmado ng doktor na nagpapatunay na may karamdaman o permanenteng kapansanan iyong tao – hindi nga lang obyus dahil nakaakyat pa naman sila ng hagdan nang walang kahirap-hirap – kung kaya't hindi kakayanin ng mga ito na pumila. Inamin niyang hindi naman siya nakasisiguro na tunay ang bawat dokumento na ipinakikita sa kaniya at maaaring peke nga iyong iba. Naniniwala ako kay mamang security guard. Kasama sa mga kilalang talento ng mga Pilipino ang mameke. Nabibili sa Recto ang kahit anong uri ng katibayan, papeles, at ID. Pero siyempre, hindi sulit at wala siyang oras na pag-aksayahan pa ng panahong kilatisin ang bawat ID o dokumento na ipinapakita sa kaniya. Siya pa ang maaaring malagot kapag inutusan niya ang pasaherong pinaghihinalaan na patunayan ang karamdaman o kapansanan maliban sa pagkakasaad lamang nito sa isang piraso ng papel. Mamaya totoo nga palang may karamdaman iyong inireklamo.

Higit sa lahat, ang MRT ay hindi para sa mga kabataan, lalo na iyong mga nasa elementarya pa lamang. Napakamura pa ng kanilang mga isipan para masaksihan kung paanong maaaring mag-asal hayop ang ilan sa kanilang mga nakatatanda, maging parang asong ulol na tumatakbo o nakikipagsikuhan kapag nakakita na ng pintuan ng tren na nagbubukas, o nakikipagmurahan kapag nauunahan sa puwesto o nasasagi sa loob ng tren.

Sabi ng mga bagong kasamahan ko sa trabaho na kinuwentuhan ko ng nangyari sa akin sa MRT sa unang araw ng aking pasok, hindi naman daw laging ganun kalala sa tren. May mga araw na medyo siksikan lamang sa loob at hindi iyong tipong hindi ka na makahinga sa pagkakaipit sa dami ng pasahero. May mga araw daw na matatapat ka sa aircon na totoong may lamig na lumalabas at magbibigay ng konting ginhawa. May mga umaga

na habang nakapila ka sa bangketa, magtatago ang araw sa makakapal na ulap at malamig ang simoy ng hangin. May mga pagkakataon din na walang gaanong pila. Maganda rin daw na sumakay ng MRT kapag linggo o Mahal na Araw dahil kokonti ang sumasakay.

Sa sumunod na araw, sumakay ako ng bus. Gusto kong malaman kung saan ang mas mainam sakyan. Punuan din sa bus pero hindi gaanong siksikan, hindi gaya sa tren. Nakaupo pa nga ako. Nahuli nga lamang ako ng pasok dahil sa sobrang lala ng trapik sa kalsada na nagpabagal sa biyahe. Panay tigil pa ang bus para magbaba at mag-akyat ng pasahero, kahit sa mga parte ng kalye na may nakasulat na bawal magbaba o magsakay. Ang kaibahan lamang sa bus, pakiramdam mo ay umuusad ka, kahit mabagal, papunta sa iyong paroroonan dahil patuloy ang pag-andar ng sasakyan. Sa MRT mas matagal ka sa pila kesa sa sasakyan. Pero katulad nang ika'y nag-aalala na mahuli sa trabaho habang nakatayo sa pila ng MRT, nandun din iyong pakiramdam ng pagkasuya o pag-aalala kapag tumitigil ang bus at hindi makausad dahil sa kapal nga ng mga sasakyan sa kalsada. At kapag tumitigil ang bus, hindi mo alam kung kailan aandar ulit. Iyong MRT, pagkapanhik-baba ng mga pasahero sa isang estasyon, aandar ulit ito at didiretso sa susunod na estasyon. Iyong bus, depende sa kasalukuyang dami ng sasakyan sa highway, mga nakaharang sa kalsada katulad ng mga manlalako o nagbanggaang sasakyan, dami ng pasaherong umaakyat at bumababa, at kung nagmamadali ba o hindi ang konduktor at drayber. Mas bumabagal din ang bus kapag umuulan at basa ang kalsada o may baha.

Nang sumunod na mga araw at linggo, pinili ko na ang sumakay ng MRT kesa sa bus. Kahit pagod na ang pakiramdam ko pagdating sa opisina sa umaga, ang mahalaga ay hindi maging atrasado sa pasok dahil masama ang magiging repleksyon sa aking ebalwasyon bilang empleyado kapag mapadalas ang dating ko nang lagpas ng alas nuwebe ng umaga.

Tiyak kong maganda ang layunin ng pamahalaan nang naisipan nitong gumawa ng tren na babagtas sa isa sa mga kalsadang may pinakamasikip ang daloy ng trapiko sa Maynila, kundi man sa buong bansa. Palatandaan ng maunlad na lungsod kapag mayroon siyang tren na layong bigyan ng konting ginhawa ang mamamayan dahil nagpapabilis ito sa kanilang biyahe papunta sa saanmang parte ng siyudad sa murang

halaga. Nais din nitong ibsan ang sikip ng trapiko sa pangunahing kalsada sa pamamagitan ng pagbibigay ng alternatibong paraan ng transportasyon na pangmaramihan ang naseserbisyuhan sa kada biyahe. Ganito ang epekto ng tren sa ibang malalaking siyudad sa mundo na napuntahan ko. Sa kasamaang palad, dito sa Pilipinas, hindi ganito ang naging dulot ng tren. Maaaring masabing isang repleksyon ang MRT sa uri ng gobyernong mayroon sa bansa at mamamayang naninirahan dito sa pangunahing siyudad ng Pilipinas. Sa panig ng pamahalaan, hindi nito matugunan nang maayos ang mismong mga dahilan kung bakit itinayo ang tren ilang dekada na ang nakararaan. Nababalutan pa ang kaniyang pamamahala at pagpapanatili sa operasyon ng mga kahina-hinalang mga negosasyon at pangungurakot ng mga kinauukulan. Sumisimbolo ang tren sa mga pangakong napako ng mga pulitikong ibinoto at iniluklok sa posisyon. Ang MRT ay parang iyong mga walang-kamatayang problema sa bansa katulad ng kahirapan, pang-aabuso sa mga karapatang pantao, ilegal na droga, polusyon, at korupsiyon sa gobyerno. Katulad ng tinurang mga suliraning panlipunan, lumalala ang sitwasyon dahil laging may kasangkot na pulitika ang anumang mabuti sanang adhikain para maresolbahan ang problema. Nang itayo ang MRT ay tipong nagdagdag ang Metro Manila ng karagdagang tumor sa kaniyang sakit na kanser.

Sa panig ng mga mamamayang pasahero, inilalarawan ng mga tagpong masasaksihan sa estasyon at sa loob ng tren mismo ang masahol sa tao, ang likas niyang kahayupan, na lumalabas kapag nasisikil, nadidismaya, o nasa bingit ng desperasyon. Hindi naman lahat ng mga pasahero ng MRT ay nagiging agresibo o nagiging hayop dahil sa kanilang karanasan sa tren. Nakaiinggit nga itong ibang sobrang haba ng pasensya, nakapagtitimpi sa pila, at nakakayanang tanggapin nang tahimik ang kahit anumang pahirap na danasin sa araw-araw na pagsakay sa MRT. Ang iba siguro, ipinasasa-Diyos na lamang ang kanilang kapalaran. Ang iba naman, baka kumakapit sa pag-asang hindi habambuhay na ganito. Pero ang tiyak ko, gaano man kabait at mapagtimpi ng pasahero, walang may gusto sa mga karanasang kaniyang sinusuong araw-araw sa pagsakay ng MRT.

Ganunpaman, hindi naman imposibleng maayos pa ang kalagayan ng tren. Kailangan lamang nito ng bagong mamamahala. Iyong totooang may

malasakit sa mga pasahero at mamamayan at hindi iniisip kung paanong kikita sa bawat bagong kontrata na may kinalaman sa pag-aayos sa mga sira at pagpapanitili sa maayos na biyahe ng mga tren. Siguro pagkatapos ng susunod na eleksyon, kung mapalitan na ang kasalukuyang mga namumuno sa pamahalaan at mga ahensiya nito. Sana ang pumalit ay mga opisyal at pinuno na tunay na may malasakit sa mga pasahero. Iyong tututukan ang paghahanap ng solusyon sa mga problema at hindi aalalahanin kung magkano ang kikitain ng sariling bulsa sa bawat maiisip na solusyon. Kapag dumating ang panahong iyon, kapag maging tunay na maaliwalas at kahanga-hanga ang karanasan sa pagsakay ng MRT sa Maynila, tiyak na mas magiging makatao ang bawat pasahero sa kaniyang kapwa, at hindi na iiral ang kultura ng balyahan at isahan. Pagsakay mo ng MRT at pagbaba sa estasyong paroroonan, hindi ka pawisan, hindi gusot ang suot mo, at higit sa lahat, hindi nabahiran sa karanasan ng pagsakay ng tren ang iyong dignidad.